

לשרת את האינטרס הציבורי באמצעות מענה לצורכי החקשורת החשובים של התברר ושל אורחיה, בהתאם להחלטה ולבחירה של המערכת הפוליטית חוקרית.

מעולם לא הייתה 'היאוריה' מקובלת על הפול של שידור ציבורי, והגיטאות השונות במדינות שונות נבדלות מעט זו מזו ברצונן המפועל ובהגיון שמאחוריהן. ההסתמכות של הכליית באמצעי חקשורת אוריקליים בשנים האחרונות והדחת טווח הפעולה של שוקי החקשורת, העולמיים והלאומיים, חוללו משבר כמסורת שנקשר עשירות בשנים הייתה הסכמה כללית לדרך פעולתם. בשנים האחרונות חוקרשו מאמצים רבים להשיג מחודשת על מטרותיו וצורותיו של השידור הציבורי (ראו Hoffmann, 1992; Altmeyer, 2008; Altmeyer and Raboy, 1997; Bardeol and d'Haeneus, 2008; Enli, 2008). סוגיית פתח שטח נפתרה היא, עד כמה יש לעודד את השידור הציבורי או להחריז לו להרחיב את פעילותו לזירה המקומת (2008, Trapel), בפועל, הדבר כבר נעשה והשידור הציבורי עוזר לספק צור מרחב ציבורי פתוח במרחק הקיברנטי ולהיעזר חלופה להתמסרות הגוברת, הפושה בכלי. ההתנגדויות מניעות בעיקר מצד יריבים מסורתיים, המוענים להתחרות בלתי הוגנת.

אם יש היאוריה מוסכמת על הכול, הריהי מודרכת מכמה יעדים שעל פי ההנחה אשר להשיגם רק באמצעות צורה ציבורית של בעלות 1/1 או של אסדרה, היעדים המשותפים למערכות שונות נכללים ברשימה שבמסגרת 7.6. ככלל, יעדים אלה הם דרכים להבטיח שמומשו הציפיות בשמן של 'האינטרס ציבורי' כפי שהותווה לעיל (בעמודים 186-189).

מסגרת 7.6 יעדים מרכזיים של שידור ציבורי

- יסודי גיאוגרפי מלא (לוקליטה לשידור)
- גיוון במענה לכל הסמטים, לכל תחומי העניין ולכל הצרכים העיקריים וכן הצגנה של מלוא טווח הדעות והאמונות
- תמיכה במיעוטים
- טיפוחן של תרבות, שפה וההות הלאומיות
- שירות צרכיה של המערכת הפוליטית
- אספקת מידע מאוזן ובלתי-תלוי בנוגע לסוגיות שנויות במחלוקת
- מתן תשומת על מיוחדת ל"איכות", במגוון המרחביות
- הצבת האינטרס הציבורי לפני יעדים כספיים

היאוריית השידור הציבורי מתייחסת גם לסוג הארגון הדרוש כדי להשיג את היעדים שנגמנו לעיל. כלולה בה השקפה שהשוק החופשי כשל עצמו לא יצליח לעמוד בקריטריוני

חשתנות הסכנות והמונים, אין לה כמעט דבר לומר על פוזיטיו, על קולנוע או על מרכיב שידורי הטלוויזיה המציעים בודד, כריון, ספורט ושחוקים. במדינות רבות כיום, החקשורת אינה מערכת אחת המתחייבת במיליוסופיה או רציונל משל עצמה אם בכלל משהו שותף לכלי החקשורת, הריהו הגאונות להגיון מרחי ייחודי להם, חקשורת לחקשורת ולא לתוכן, למסרה או להשפעת, אין בכך כדי לפסול את החימוש אחר היאוריה גורמטיבית, אך החימוש הזה צריך להתנהל בתחב אחר. האלין ומנציי (Hallin and Mancini, 2004) החרחקו מן המורלים הנורמטיביים של החקשורת, הם הציעו טיעונוגיה חלופית חדשה של הרוסיה בין חקשורת לפוליטיקה, המבוססת על ניתוח משווה של מערכות (ראו בפרק 9, עמודים 276-279). עם זאת, הערכה אחרת יותר של כריטיאנס ואחרים (2004, Christians et al.) מבקשת להציג את הפרויקט הכללי של היאוריה הנורמטיבית של הצינונאות באמצעות התייחסות גלויה יותר לצורכי החברה ולדידישת המערכת הפוליטית הדמוקרטית. עכרות הצינונאות, על פי השקפה זו, היא גורמטיבית בהכרח, ויש להתמודד עם ההשלכות שיש לכך, בעיקר בחזירה לקום את התפקיד החירוי של הצינונאות בהתאם לציפיות הציבור ולאידיאלים מקצועיים.

חלופת השידור הציבורי

כפי שנאמר לעיל, התיאוריה הליברליטריאנית החקשורת להתמודד עם ערוצי שידור (broadcasting) ככלל ועם מודל השידור הציבורי כפרט, אפילו בהתגלמותם המוגבלת מאד באצות הכרית, הדבר נעוץ בעייפות שנותן מודל השידור הציבורי לצרכיה של החברה או לצורכיהם הקולקטיביים של האורחים – ולא לוכויות הפרט, לחופש התרכיב או לכוחות השוק. הצינונל הראשוני להמערבות ממשלתית בערוצי שידור, כבר בשנות העשרים של המאה העשרים, התבסס בעיקר על הצורך להסדיר את השימוש בהיעז חררי השידור, שמספרם מוגבל, לתועלתם של התעשייה ושל הצרכנים אחר. בארצות הברית אומצה מערכת רישוי של מפעילי פרטיים, שכללה רגולציה מסעם הנציבות הפדרלית לחקשורת (FCC), זאת, לא רק בעניינים טכניים, אלא גם בעניינים חברתיים ופוליטיים מסוימים, כגון אספקת מידע רלוונטי (ברמה מקומית), חקפה על איזון הצינונאות כמנוגית פוליטיות ושנויות במחלוקת ובאופן כללי – מגוון דעות והכנים. שרידים משמעותיים של קווי המדיניות האלה עדיין קיימים, אבל המונח "שידור ציבורי" בארצות הברית מתייחס באופן כללי לרשתות מעוטות מאוינים וצופים, הממוננות בעיקר באמצעות השלומים מרצון של צופים ומאוינים ומציבות לעצמן יעדים מרכותיים מסוימים.

בארצות רבות אחרות, השידור הציבורי מתייחס למערכת המקמת על פי חוק וממוננת ככלל בכספי ציבור (לעיתים קרובות מדובר באגרת תובה המוטלת על משקי הבית) וזוכה לעצמאות רבה למדי בעריכה ובתפעול. הצינונל הכללי של מערכות כאלה הוא שעליהן

היכן יש לקבוע את גבולות החופש, באיזו נקודה יכולה המדינה להתערב באופן לגיטימי להגנה על אינטרסים "חיוניים"? הדיספוריה הראתה שמדינות מאמצות בדרך כלל את הגישה המסורתית כאשר הן מאמינות שעליהן לעשות זאת ושנן יכולות להצליח בכך, לפי הסימט הוכחות הפוליטית שהביע ר'ד ג'ונסון (ראו לעיל, עממדים 201-202, מקביל החוק האמריקני למניעת סרוד (US Patriot Act, 2001) שענו נגדו (Gronbeck, 2004) שהיא מנגיל הגבלה ניכרת את החירויות החוקתיות המסורתיות של העיתונות בארצות הברית.

למרות מגבלות אלה ואחרות, אותו ספר על ארבע התיאוריות עודד לא רק ידכתיים ומתקפות נגד, אלא גם ניסיונות רבים לשכתב או להרחיב את ארבע התיאוריות" (Nordenssteng, 1997). כמה פרשנים, כולל מקווייל (1983, McQuail), אלכסורת (1984, Altschull) והשפן (1981, Hachten) העלו את התודך בקטגוריה של תקשורת במדינה מתפתחת או "תיאוריית התפתחות" (theory of development) לצד התיאוריות הלכלכלית המרקסיסטית, תיאוריה כוז תכיד בעובדה שתקרות שמתרחשות בהן תמורת כאשר הן עובדות מוטב של שליטה קולוניאליסטית בהן ופיתוח ירוד למטב של עצמאות, סובלות לעתים קרובות ממחסור בכספים, במשתיות, בלישורים ובקולילי-מדיה הדרושים לקיומה של מערכת תקשורת נרחבת המבוססת על שוק חופשי. דרושה גידסה חינוכית יותר של תיאוריית המדיה, ומתמקדת ביצדים לאומיים וביצעי פיתוח, ומדגישה את התודך באוטונומיה ובסולילדיזית עם אומות אחרות שמצבן דומה. בניסיונה אלה אפשר להחתיס בחתום כשירות תקצאה סלקטיבית של משאבים מצד ממשלות והגבלת חופש העיתונות בדרכים מסוימות. אחריות תכרתית קורמת לוכיויותיהם של כלל התקשורת ולחירויות שלהם, מערכות תקשורתיות רבות בעולם המתפתח עדיין ראויית לתוויות "סמכותניות". דהיסמאל (1999, De Smaele) בחן את הישימות של ארבע התיאוריות על מקרה אחר של התפתחות, זה של רוקרשיציה של התקשורת בתקופה הכת-סובייטית.

אמנם נעשים עדיין ניסיונות לישפור תיאוריית העיתונות (לדוגמה, Ostini and Fung, 2002), אבל כל ניסיון לנסח "תיאוריות עיתונות" עקביות וקוהרנטיות ייכשל בלא ספק במקום או במאוד. אחת הסיבות העיקריות לכך היא האופי המשכבי המובהק והמקום ההיסטורי של המודל המקורי. כמה כותבים תמריטו נגדו והציעו חלופות עבור תרבויות לא-מערביות (למשל Yin, 2008; Gunatane, 2005; Yim, 2008). סיבה אחרת היא שחתיאוריית המתעצבות נוגעות יותר לתכרות מאשר לתקשורת. הניסיון שנצבר לגבי שינויים בתכרות (לדוגמה, עם התמוססותם של משטרים ורדיניים) מוכיח שנופי התקשורת מסתגלים במהירות לניסיונות חדשות (2000, Gunther and Mugham). יתרה מזו, המורכבות והיעדר הקוהרנטיות של מערכות התקשורת אינם מאפשרים להתאים תיאוריית עיתונות לסוג התכרה, תיאוריות העיתונות אינה מסוגלת להתמודד עם הגיוון באמצעי התקשורת ועם

ל המפת דעות מסוכנות" (מסוטס אלע 16, 1956: Sicheb et al.). לפי ג'ונסון, זכות זו ינה שסודה לשופט, אלא לחברה. הוא מוסיף כי הגבלות של רעות אולי שגויה מבחינה וסרית אבל "זכונה מבחינה פוליטית".

סדר המודב מורסם בדגש מכריע במלחמה הקרה, כאשר בין שני הצדדים ניסח מאבק ל לבס ונמשם של חלק העולם שסדם במרו צד. החופש של כלל התקשורת או היעדרו של וסח זה היו סוגיה מכריזת באותו מאבק. ארה"ב ניסתה כפועל ליצא את האיריאולוגיה לח - ליכריליס ויוזמה תופשית - וחלק חשוב במיוחד באיריאולוגיה זו היה המודל ל חופש העיתונות (Blanchard, 1986). אפשר לומר שרעיון "ארבע התיאוריות" תאם ת גישתה של ארה"ב. לפי גרוך (1995, Nerone), הכותבים "קיבלו בלא כל ביקורת ת המיסטישיצקיה האיריאולוגית של בעלי אמצעי התקשורת, שדרכה הסבירו את עצם יומם ומעמדם. מיתום העיתונות החופשית בשירות התכרה מוסיף להקייים מאור ולבעל גופי התקשורת יש אינוסטיס לונציה אותו".

פי שסדאה גרוך (1995, Nerone), התיאוריה הליכרטיאנית (הנקאת במונחים מודרניים זיאוריית העיתונות החופשית", free press theory) מצביעה, ראשית, על קורבה הדוקה ין חופש העיתונות לבין זכויות קניין - הבעלות על אמצעי ההוצאה לאור; היא מתעלמת המתסומים הכלכליים לנגישות ומתוצול לרעה של כוח מונופוליסטי של פרסום והוצאה אור. שנית, חופש העיתונות ממוסגר יותר על המידה על ירד השלילה - חופש (שחזור) ו הממשל. גריסה חלופית, חיונית יותר, תמרום למושג "חופש העיתונות" רעיונות על סרות ויחידונות חיוניים, העשויים לדרוש מידה של התערבות תכרתית. כדכדי גלסי, מנקרת הראות של תפיסה שלילית של חופש [דהיינו קיום חופש בהיעדר הגבלות לין], העיתונות אינה נתונה למחויבות להרחיב את חירותה או לפעול למען חירותם של חרים. ... לעומת זאת, מנקורת ראות אחרת [זו המכונה את החופש כמוכן החיובי].... וסח ואחריות ניצבים זה לצד זה... ויכולתו של אדם לזכות בהחירות החידות חייבת היכלל בין התנאים המגדירים חירות מהי" (1986: 93, Glasser).

ולישית, נראה שאיי-אפשר להחיל את התיאוריה הליכרטיאנית כראוי על אמצעי קשורת פרט לעיתונות המודרסנת ואף לא על מפקודים רבים של אמצעי התקשורת רס לעיתונות. היא כוללת התיחסויות רבות לדעות ואמונות, אך אומרת תרכה פחות ל מידע ועל רבות מסוגיות החופש העולות כתנאים חודשים-יחסית של תכרה מידע. אשר לסוגיות אלה, ובהן גנשיות, חשאיות, פרסיות וחכיות קניין, התיאוריה רק מניחה והשוק הוא שיקבע. רביעית, התיאוריה מעורפלת בשאלה, למי יש זכות לחופש או מי טיק תועלת מכות זו. אם הזכות היא של בעלי העיתון, מה לגבי זכויותיהם של עורכים, ול עיתונאים ואפילו של תצבור? יש נקודות רבות השנויות במחלוקת, כולל השאלה,

סוגי קוריום כאלה של אסדרה חזוסיים בעיקר חשש חברתי שמני השפעת התקשורת והשש של התקשורת ממני ביקורת ציבורית.

מקור חדש לראגה נפוץ בצמיחה המהירה והנרחבת של עיתונאות בלוגים הנוצרת בידי יחידים, הכותבים באים הן מבלי להתקשרות הקיימים והן מחוץ להם. שוררת אירואות רכה כאשר לקו המפרדי בין צורות עיתונאות ישנות וחזרות (Singer, 2004; Matheson, 2005), בעיה מיוחדת נוגעת לאמות המירה הנורמטיביות שאפשר לצפות להן מפעילותם החדשה של בלוגים חדשותיים, שכותביהם אינם נמכרים לשאת באחריות-דיוח מכל צורה שהיא. הוצע קוד אתי חדש לבלוגים, והוא מוסיף למחויבויות המסורתיות לאובייקטיביות גם נורמות של שקיפות, חופש ואינטראקטיביות (Muhuta, 2007). מכל מקום, נחוץ בדרך כלל מננה מוסרי כלשהו לאכיפה של קודים, ומרכיב הבלוגרים מתנערים מפיקוח מן המוגה. נחוץ לעניין זה כפרק 11.

"אובט היאוריות של העיתונות" ומעבר להן

ציין דרך חשוב בהתפתחות המיאוריה לגבי התקשורת (שוב, המדובר בעצם בעיתונות חזונית) הוא פרסומו של ספר-לימוד קטן מאת שלושה אמריקנים (Siebert et al., 1956). הספר, שכתבתו "ארבע תיאוריות של העיתונות" (*Four Theories of the Press*), נועד לתאר את "תיאוריות העיתונות" השונות של זמנו, שעסקו במערכת היחסים שבין העיתונות לחברה. הספר זכה לתפוצה רחבה ואף תורגם, והוא משמש מאז ועד היום ככלי בהקשרה וכמצע לויכוח (Nordenskiöld, 1997). אולי בשל ההכנסחה המגולמלת בכתבות והחלל שמילא בספרות המקורית על תקשורת המונים. הוא גם היה נושא להדרכה מקימות, ביקורות והפרכות הלכה למעשה, בעיקר משום שאחת מ"ארבע התיאוריות" – הקומוניזם הסובייטי – נעלמה (Nerone, 1995). היבט חשוב של המיזם כולו היה הטענה ש"העיתונות מאמצת תמיד את הצורה הגוון של המבנים החברתיים והפוליטיים שבתוכם היא פועלת. במיוחד היא משקפת את מערכת הפיקוח החברתי" (Siebert et al., 1956: 1).

שלוש ה"תיאוריות" האחרות שהוצגו לצד המיאוריה הסובייטית, מכונות "סמכותנות" (authoritarian), "ליברלית-ליברטריאנית" (libertarian) ו"אחריות חברתית" (social responsibility). שתוארו לעיל. מה שמכונה "התיאוריה הסמכותנות" הוא למעשה תיאור של מאליים (או יותר) שנות פיקוח על העיתונות מטעם משטרים מרכזיים (אירופיים ברוכס), אר"ב המקה ממצב זה בשמחה כאשר השתחררה מעול בריטניה. הגישה הסמכותנית ריקה כמעט לחלוטין מתוכן תיאורטי, וככל זאת, את העיקרון המנחה היסורי שלה סיכם ר"ר סמואל ג'ונסון (Johnson), איש-הדוח האנגלי בן המאה השמונה-עשרה: "לכל חברה זכות לקיים את השלום והסדר הציבוריים, ועל כן זכותה המלאה לאסור"

ללאורה, אכן נראה כי יש הרבה מאד פן השוואתי פהה שיעתונאים במדינות שונות מפבילים רשמית כאמות המירה ההולאות לתחנות. קיים אסוא מעין גוף משותף של תיאוריה נורמטיבית שאפשר להחילו על התקשורת העיתונאית הווימונית. אלא שבתוכנית הקודים הוקדש מקום זעום בלבד – אם בכלל – למטרות הרחבות יותר של העיתונאות בחברה. כמעט כולם מרגישים אמות מידה של עיתונאות אובייקטיבית (ניסדלית), עצמאית ואינפורמטיבית (מוסדת מידע נכון ועובדית).

מנציני (Mancini, 1996) העיר על נתק שבין הזכקת המוצהרת והנפוצה בתיאוריה הליברלית של העיתונאות, לבין הנעשה בפועל במדינות רבות. היספרי בין ההלכה לבין המעשה נמצא בשתי נקודות עיקריות. האחת נוגעת לתפקידי החקירה והביקורת ולדרכים שבהן מלמד העיתונאי סנגוריה על אנשים, ערכים וסוגיות – כל אלה שאינם זוכים לתשומת לב רכה בקוריים שנכתבו במחקי. האחת קשורה לעצמאות לכאורה ולניטרליות לכאורה של העיתונאות: בפועל, מרכיב העיתונות פועלת כסיומניה הרוקה למדי עם משמלות, עם מפלגות פוליטיות, עם גופים רבי-עוצמה שיש להם אינטרסים כלכליים ועם רשויות אחרות. אכנות אלה מולכות למעצר למסקנה שהקודים המקצועיים של העיתונות אין בהם דו הם אינם שלמים כתאוריה, ואולי אף מולכים להשקפה שעדיף לראות בהם איריאולוגיה מסוימת המשרתת מטרה מסוימת.

לארגוני תקשורת לא מעטים, בעיקר מתחום הטלוויזיה, יש קודי התנהגות פנימיים (לא תמיד הם כחובים השוסקים בסוגיות זהות לאלו של העיתונות הכתובה וכסוגיות נוספות. הקודים האלה נועדו לספק קווים מנחים לעורכים ולמפקחים. הם שונים במידת-מה ממקודים המקצועיים שנידונו עד כה, מאחר שהם בעיקר מסייעים לפיקוח ולאחריות-הדיחות הפנימיים בארגון. ליתגם הם מיועדים להתמודד עם הנסיבות המיוחדות של אמצעי תקשורת אור-קוליים, שפוטנציאל ההשפעה שלהם גדול יותר. הקודים האלה גם מסללים תפקיד בתגובה לתקנות חיצוניות, המושלות על תכנים, לאו הוקא בעיתונות, אלא גם על ייצוגים ביצירות פריין ורדסה. כנסיונות האלה עולות שלל בעיות ספציפיות לאמצעי תקשורת אלה, אם כי הן נובעות בדרך כלל מאותם עקרונות בסיסיים, כגון אמת, הוגנות, פתיחות, כבוד לאחרים, הגינות והעורך להימנע מהשלכות ציבוריות מזיקות.

מעבר לתחום עיתונאות החדשות יש ראיות רבות לאסדרה עצמית של גופי תקשורת בצורת קודים שנוסחו מתוך הסכמה בעיקר כדי להגן על הציבור מפני נזק אפשרי או לשמור על תעשיית התקשורת מפני לחץ חיצוני. בתחום הפרסום כמעט בכל מקום מקבלים הגופים על עצמם מדיניות מוגבלות וקווים מנחים שונים. מדיני קולנוע היו נמונים מאז מיהם הראשונים למיני צורות של צנזורה בשלב ההפקה, ובמדינות רבות עודם נמונים לפיקוח ציבורי או לאסדרה עצמית. גופי השידור הטלוויזיוניים היו ועודם מוגבלים אפילו יותר.